

Pedagoška dejavnost arhiva (izkušnje in problemi Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici)

ALEKSANDRA PAVŠIČ-MILOST

Zakon o naravni in kulturni dediščini govori o pedagoški dejavnosti arhivov v 94. členu, ko med drugimi nalogami našteva tudi obveznost pripravljania razstav in drugih oblik predstavljanja arhivskega gradiva. Natančneje pa je to opredeljeno v normativih in standardih za arhivsko dejavnost, ki govorijo prav o pripravljanju zgodovinskih učnih ur in predavanj na podlagi arhivskega gradiva.

Potek pedagoške dejavnosti v Pokrajinskem arhivu v Novi Gorici od njegove ustanovitve pa do leta 1989 je bil pred leti že podrobno opisan, zato se bom holj osredotočila na nekatere probleme, ki se nam ob tem kažejo.

Pedagoško dejavnost, ki se zadnja leta odvija v arhivu, hi lahko razdelili na tri sklope:

1. pripravljanje zgodovinskih učnih ur
2. delo z zgodovinskimi krožki oziroma mladimi raziskovalci nasploh
3. vodstva po arhivskih razstavah

K točki 1

Zgodovinske učne ure se odvijajo v okviru rednega pouka spoznavanja družbe oziroma zgodovine na osnovnih in srednjih šolah. Z nekaterimi učitelji se že oh začetku šolskega leta dogovorimo za teme, ki naj hi jih ohdelali na osnovi arhivskega gradiva, in določimo okvirni časovni raspored posameznih tem, drugi se najjavljajo po potrebi šele med šolskim letom. Največ se odvijajo novogoriške šole, locirane blizu arhiva, ker učenci na poti ne izgubijo preveč časa. Najmlajši, ki prihajajo na učne ure v arhiv, obiskujejo četrti razred osnovne šole. Pri tej starosti je najtežje spustiti se na njihov nivo znanja in dojetanja. Biti moramo namreč čimbolj nazorni in konkretni. Zato je treha izbirati teme, za katere obstojajo v arhivu različne vrste zapisov. Pri nas četrtišolci ohdelajo učno snov o gradnji Nove Gorice. To je tema, za katero jim lahko pokažemo pisane, risane, tiskane, fotografirane in filmane zapise, kar je zanje zelo zanimivo. Posebej bom opozorila na močan vtis, ki ga na učence naredi filmano arhivsko gradivo. Škoda je le, da tega nimamo za vse učne vsebine, ki jih z učenci obravnavamo v arhivu. Sicer pa med učnimi urami prevladujejo uvodne ure pri zgodovini v šestih razredih osnovne šole in prvih letnikih srednjih šol, ko je govora o zgodovinski znanosti in zgodovinskih virih. Opravi se splošna predstavitev arhiva in neposredno seznanjanje z arhivskim gradivom kot pisnim zgodovinskim virom. Tudi v višjih razredih povprečno dve učni

temi v enem šolskem letu ohdelamo v arhivu (v sedmem razredu: Razsvetljenstvo s poudarkom na urbarju in katastru, Taborsko gibanje; v osmem razredu: Rapalska pogodba in boj za meje po prvi svetovni vojni, primorski Slovenci med obema vojnama). Ob tem naj povem, da dobijo učenci osnovne informacije o obravnavani temi že v šoli pri prejšnji uri zgodovine. V arhivu potem temo obnovimo oziroma jo na osnovi arhivskega gradiva dodatno ohdelamo. Izberemo nekaj dokumentov o obravnavani temi in podrobneje predstavimo vsehino. Po dva učence skupaj dobita fotokopijo dokumenta, arhivist, ki izvaja učno uro, pa uporablja original in ga učencem tudi pokaže, vendar ta dokument ne kroži po predavalnici. Glavna dilema, s katero se srečujemo pri izvajanju učnih ur, je namreč prav vprašanje, ali naj učencu omogočimo fizični stik z originalnim dokumentom glede na nevarnost poškodb. To vprašanje je zlasti pereče pri uvodnih učnih urah, ko govorimo o zgodovinskih virih. Povsem nekaj drugega je namreč, če lahko učence vidi in otipa originalni dokument, kot če mu je na voljo le fotokopija. Prva leta smo pri učnih urah kazali le originalne dokumente in jih včasih dali učencem tudi v roke. Kasneje smo ugotovili, da se pri še tako pazljivem ravnanju, če je to sorazmerno pogosto, dokument vendarle nekoliko obrabi, knjige pa se razrahljajo. Zato smo izdelali barvne fotografije dokumentov in jih kot razstavne eksponate obesili v predavalnici in na hodniku. Priskrheli smo si tudi nekaj fotografij dokumentov drugih arhivov, zlasti listine s pečati, ki jih v našem arhivu nimamo, in seveda fotografijo najstarejšega ohranjenega dokumenta v Sloveniji. Kadar gre za posamezne dokumente, je to sorazmerno dobra rešitev, kadar želimo predstaviti dokumente vezane v knjige (zlate knjige, urbarji ...), pa je reprodukcija le hleđa sled originala. V takih primerih arhivist, ki predava, še vedno pokaže original, ne dajemo pa ga učencem v roke. Nasploh pri učnih urah v arhivu pogrešamo "ponaredke" dokumentov, ki hi na original spominjali ne le po izgledu, ampak tudi oh dotiku in bi jih učenci brez pretiranega strahu pred poškodbo lahko prijeli v roke. Zato na tem mestu ponavljam pohudo, ki je bila nekajkrat dana že na izvršnem odboru Arhivskega društva Slovenije, in sicer da hi v Konservatorski in restavratski delavnici Arhiva Slovenije izdelali za vsak arhiv nekaj takih primerkov.

Neke vrste ovira oziroma težava pri izvedbi učne ure je tudi kratek čas, ki ga imajo učenci

zanjo običajno na razpolago. Omenila sem že, da največ prihajajo v arhiv učenci bližnjih šol, ki lahko obisk opravijo v okviru redne učne ure zgodovine in ne posegajo v urnik drugih predmetov. Učitelji opozarjajo, da so zlasti na večjih šolah velike težave z usklajevanjem urnikov, če bi želeli k redni uri dodati še kakšno. Zato ostaja obisk arhiva v glavnem omejen na eno učno uro, od tega porabijo nekaj časa za pot, tako da za sam "pouk" ostane dobrih dvajset minut. Ta čas je velikokrat prekratek za dobro izpeljavo ure, zlasti če učenci postavljajo veliko vprašanj ali če si želijo o slišnem tudi kaj zapisati. Zato so učitelji zadnja leta namenili za uvodno temo k pouku zgodovine dve šolski uri (eno za predstavitev arhiva, drugo za zvrsti arhivskega gradiva). Zaradi ozko odmerjenega časa bi prišla zelo prav **krajša zloženka z osnovnimi informacijami o arhivu**, ki bi jo razdelili med učence, da se med samo učno uro ne bi obremenjevali z zapisovanjem. Zadnja leta so se na srednjih šolah uveljavile tako imenovane blok ure (dve šolski uri skupaj brez odmora). Le-te so se zlasti pri šolah, ki so blizu arhiva, izkazale kot idealne za obisk arhiva. Učenci imajo dovolj časa za prihod in odhod, arhivist pa lahko v miru izpelje dogovorjen program in odgovarja na zastavljena vprašanja.

Šole, ki so blizu Nove Gorice, a vendar vezane na prevoz, izkoristijo za obisk arhiva družboslovni ali kulturni dan. Takrat je na razpolago več časa, pojavi pa se drug problem. Zaradi avtobusnega prevoza prihajata po dva oddelka hkrati. Toliko učencev hkrati pa v našo predavalnico ne gre. Ker želijo v takih primerih vedno le splošno predstavitev arhiva in gradiva, smo problem rešili tako, da si en razred ogleda najprej skladišča in razstavo, ki je takrat postavljena v predverju, in šele potem zvrsti gradiva, drugi pa obratno. Pri tem je treba paziti, da sta arhivista, ki vodita, usklajena in hkrati začneta in končujeta izvajanje.

Najmanj uspešni smo pri navezovanju stikov z oddaljenimi šolami, saj z nekaterimi sploh še nismo uspeli vzpostaviti sodelovanja, kljub temu, da ob vsakem začetku šolskega leta pošljemo vsem šolam dopis, kjer poleg obiska arhiva ponujamo tudi **izvedbo učnih ur na šoli**. Odzvala se je le ena šola, s katero arhiv sodeluje pri izvedbi kulturnega dne s splošno predstavitvijo arhiva in posameznih zvrsti arhivskega gradiva. Gradivo pripelje naš delavec s sabo, pripravimo pa predvsem dokumente z območja šolskega okoliša. Pri izvedbi teh učnih ur ni večjih težav, razen že prej omenjenega problema s časom, saj se mora v enem dopoldnevu zvrstiti veliko oddelkov.

K točki 2

Posledica dobrega sodelovanja s šolami (v letu 1996 je bilo npr. opravljenih 66 učnih ur) je tudi povečano število mladih raziskovalcev v arhivu. Učenci poznajo ustanovo in se ob seminar-skih in podobnih nalogah zatečejo k nam, ponavadi še preden si o neki temi poiščejo ustrezno literaturo. Kakor se niža starostna meja učencev, ki prihajajo na učne ure, tako se niža tudi starostna meja uporabnikov za "raziskovalne" namene (nekajkrat so prišli tudi že učenci četrtega razreda osnovne šole). Tega povečanega zanimanja smo sicer zelo veseli, prinaša pa tudi nekatere težave. **Ti učenci namreč še niso sposobni povsem samostojno uporabljati arhivskega gradiva**. Če želimo ugoditi njihovim željam, potrebuje arhivski delavec za pripravo gradiva veliko več časa kot običajno, stalno pa mora biti prisoten tudi pri uporabi, saj obstaja večja nevarnost, da bi poškodovali ali pomešali dokumente. Podobno velja tudi za delo z zgodovinskimi krožki, s to razliko, da takrat prevzamejo velik del obveznosti njihovi mentorji. Ti pregledajo gradivo, še preden pripeljejo učence, in pripravijo zanje le zanimivejše dokumente, tako da se jim ni treba prebijati skozi velike količine gradiva. Člani zgodovinskih krožkov prihajajo v arhiv zlasti ob pripravljanju republiških raziskovalnih nalog.

K točki 3

Vodstva po arhivskih razstavah nam ne prinašajo kakih posebnih problemov. Tudi tu pa velja ugotovitev, da se odzivajo le bližnje šole, ki niso vezane na prevoz. Ker pa včasih selimo razstave tudi v druge kraje, s tem približamo arhivsko gradivo tudi tamkajšnjim šolam. Obisk učencev na razstavah pa izrabimo tudi za predstavitev arhiva in njegove dejavnosti.

Uporabljeni viri in literatura:

Zakon o naravni in kulturni dediščini, Uradni list SRS, št. 1/81.

Normativi in standardi za arhivsko dejavnost, Poročevalce Kulturne skupnosti Slovenije IV, št. 18, Ljubljana 1982.

Jurij Rosa, Pedagoška dejavnost v Pokrajinskem arhivu v Novi Gorici, Arhivi, Glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije, letnik XIII, številka 1-2.

Evidenčna knjiga obiskov šolskih skupin, Pokrajinski arhiv v Novi Gorici - zbirka dokumentarnega gradiva.